

ІННОВАЦІЇ В КУЛЬТУРІ ЯК ФАКТОР СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

*Меднікова Галина Сергіївна,
д. філос. наук, проф. НПУ імені М.П. Драгоманова
gala_1104@mail.ru*

Розвиток інформаційного суспільства, в якому ми нині живемо, визначається новими технологіями, інтелектуальними ідеями, креативними підходами, демократизацією культури і суттєвими зрушеннями у гуманітарній галузі, що впливають на практичні зміни у суспільстві, в першу чергу, в економіці та соціальній галузі.

Демократизація культури знаходить прояв, зокрема, у тому, що в кожному регіоні зараз формуються креативні спільноти, групи, окремі особистості, які беруть на себе відповідальність за вирішення складних і невідкладних завдань для суспільства. Так, наприклад, у зв'язку із війною на Донбасі в Україні і неспроможністю державної системи швидко вирішувати проблеми забезпечення армії всім необхідним, за це взялися волонтери. А ІТ-фахівці координуючи волонтерський рух, сформували зразок креативної економіки, яка існує паралельно державній. У час війни переоцінка цінностей відбувається дуже швидко. Міністерство культури України створило програму «Український Донбас», в рамках якої художні колективи, театри, фільми, виставки регулярно відбуватимуться на звільнених територіях. Мистецтво, яке завжди актуалізує етичні проблеми, розширює поле нових смислів, ідей, допомагає людям розуміти один одного.

Креативна економіка представляє собою не єдину міцну систему, магістраль, а багато локальних траєкторій, що працюють на розв'язання певних проблем, але обов'язково в гуманітарно-екологічно-культурному напрямі. Джон Хокінс у 2001 р. розробив концепцію креативної економіки, основу якої складають нові ідеї і технології, а не гроші і не такі традиційні ресурси як земля, праця і капітал. Успіх таких економічних систем залежить від оригінальності ідей та шляхів їх втілення. На відміну від креативних індустрій, які обмежені конкретними галузями, термін «креативна економіка» описує гуманітарно-творчу складову економіки, яка змінює середовище буття людини для полегшення її самореалізації і комфортності життя.

Саме креативна економіка прокладає абсолютно нові, екологічні, гуманітарно-культурні шляхи для вирішення принципово важливих

завдань існування людства. Наприклад, на думку вчених, у найближчий час зміниться структура харчування людства. Тваринний білок важко засвоюється людським організмом. Протеїн, який необхідний людині, міститься в личинках, жабах, комах, до того ж цей протеїн набагато корисніший за тваринний, і його виробництво не потребує великих матеріальних витрат. Це добре знали ще в Античності, коли римські легіонери зранку збирали личинки жуків, задовольняючи необхідну потребу в протеїнах, тому були витривалі і здорові. Нині це екзотика французької кухні. Найкращі природні умови для розведення таких ферм в північній Франції, Україні і Тибеті. Створення малих ферм з вирощування жаб, личинок, жуків в Україні – це завдання креативної економіки, яка може забезпечити потреби в протеїні не тільки для внутрішнього, але й європейського ринку.

Інша поширена нині тенденція пов'язана з тим, що креативні групи і спільноти, які беруть активну участь у житті міста, регіону, налагоджують приватне підприємництво на основі локальних, етнічних особливостей, що дозволяє зберегти ідентичність і зацікавити потенційних покупців – туристів. Наприклад, у кризовій економічній ситуації в Італії сьогодні молоді люди з вищою освітою стали організовувати малі підприємства, які основані на відродженні ремісничо-художніх традицій свого регіону. Головний акцент вони ставлять на екологічності своєї продукції. Вони плетуть корзини і сумки з лози, що зростає в регіоні, інші виготовляють посуд із місцевої глини, або традиційні іграшки – і все це реалізують на місцевому ринку, куди в неділю приїжджає багато містян. Жінка-математик відродила ткацький станок і виготовляє тканину і килимки з традиційними символічними рисунками. В креативній економіці часто зникає чіткий розподіл на виробників і споживачів продуктів. Ця практика розповсюджена в Закарпатті, де до сьогоднішнього дня збереглися етнічні традиції, і є привабливими для туристичного бізнесу.

Сьогодні розширюється простір віртуальної культури, фізична праця мінімізується до крайності. Замість нас все робить індустрія, а що тоді залишається робити нам? З нашим індивідуальним переживанням, колективними уявленнями, як їх реалізувати? Саме культурна економіка дає форми, підходи для вирішення цієї проблеми.

Креативна економіка пов'язана переважно з такими напрямками підприємництва, які створюють арт-простори для спілкування за інтересами, інноваційні продукти і послуги у сфері культури, дозвілля, розваг. Вона породжує нові, динамічні форми економічної діяльності, як наприклад, «Майстерня шоколаду», яка спочатку виникла у Львові, а потім поширилась у Києві, Одесі, Дніпропетровську.

Майстерні шоколаду – це не просто магазини, а й затишні кафе з етнографічним українським інтер'єром, цікаве розважальне шоу в професію шоколадниці. Креативна економіка дає нове життя підприємництву, тому що не прив'язана до матеріальних ресурсів, основана на творчому підході до вирішення завдань, конкурентно-спроможна і розвивається вкрай динамічно.

Інновації в культурі зараз формують динамічний образ культури і пов'язані, перш за все, з прикладними виходами культури у практику. Практика випереджає теорію, пропонує нові культурні форми, визначає нові тенденції для осмислення.

Сьогодні культурний актів регіону, міста, якщо там з'являється креативна група людей, визначає подальший його економічний розвиток. Прикладом того, як актуальне мистецтво і творчі ініціативи змінюють традиційний економічний і соціальний статус міста слугує Даугавпілс в Латвії. У 2000 р., коли принц Уельський запланував офіційний візит у Латвію, на його прохання було включено візит до місць, які стосуються з життям художника Марко Ротко. В Миській Думі і місцевому музеї тоді ще не знали, хто це такий. Одного із працівників музею було вирішено командирувати в Лондонську бібліотеку. Коли його запитали, що саме він хоче дізнатись про М. Ротко, той відповів: «Все, що є». Для задоволення його інтересу привезли три візочки книжок, через що він вкрай здивувався.

На початку XIX ст. місто мало назву Дінабург і під наглядом Баркляя де Толле перед навалюю Наполеона у місці була збудована Дінабургська фортеця – найкраща фортифікаційна споруда на той час. Потім місто перейменували у Борисоглебськ, а коли там народився у 1903 р. Марко Ротко – видатний художник абстрактного експресіонізму, він вже мав назву Двінськ. Зараз це латвійське місто Даугавпілс.

У 2003 р., коли світ відзначав столітній ювілей з дня народження видатного митця, за запрошенням міста в Даугавпілс приїхав син Ротко – Крістофер. Він залишив як подарунок на безтермінове зберігання декілька картин батька. Це єдині оригінали (а його можна дивитись тільки наживо, адже картини медитативного плану) Марко Ротко на теренах колишнього Радянського Союзу. Вони стали основою Центра сучасного мистецтва, який був створений у Дінабургській фортеці, що врятувало унікальну архітектурну споруду він повного занепаду. Кожні два роки на базі Центру стали організовувати бієнале сучасного мистецтва у Латвії, куди ім'я Ротко привертає увагу знаних митців і відвідувачів. Також на базі центру відбуваються школи пленера і митці в подарунок місту залишають свої картини. Даугавпілс став центром вивчення сучасного мистецтва в Латвії,

тут проводяться наукові конференції, симпозиуми, а також значним туристичним місцем.

Культурний туризм став основою капіталізації розвитку міста. Гуманітарний, постіндустріальний розвиток міста трансформувач соціальний та культурний ландшафт і міську економіку, а також якість життя містян. І головне – гуманітарна економіка забезпечила стабільний розвиток міста.

Таких живих, творчих прикладів, коли культура змогла змінити життя цілих регіонів, міст зараз багато. Найбільші досягнення у цьому напрямі серед європейських країн має Іспанія, де економічний ефект від культури складає 4% ВВП. Культурним каталізатором може стати Музей сучасного мистецтва, як наприклад в Більбао Музей Гугенхайма з його надзвичайно авангардною архітектурою Френка Гері (у 2014 р. його відвідали 1 011 363 чол.), або розкручений бренд Антоніо Гауді в Барселоні, завдяки якому місто стало туристичним центром північної Іспанії, не маючи при цьому ні природних, ні історичних, ні архітектурних пам'яток (тільки чотири об'єкта Гауді і один середньовічний собор!). Міцним культурним каталізатором нині стає незвичайність сучасної архітектури: «Башта Агбар» в Барселоні (арх. Ж. Нувель), готельна башта у Виго у вигляді гранітної скелі (реконструкція старого порту в західній Іспанії, арх. Ж. Нувель), «Місто мистецтв і наук» у Валенсії (арх. С. Калатрава), концертна зала у Тенерифі (С. Калатрава), багато мостів у стилі біо-тек тощо, або звичайні проекти художників. У 2008 р. митець Едуардо Ерміда ініціював проект «Las Meninas de Canido». Він запропонував розмалювати стіни покинутих домів іспанського району Канідо, який вже довгий час деградував. Проект «Las Meninas de Canido» дав надію на краще життя молоді, віродив живий дух кварталу. Сарагоса, Севілья, Мадрид також зробили культуру важливою частиною свого соціального життя.

В Україні таких успішних проектів поки немає. Центром таких змін міг би стати «Мистецький Арсенал», але постійні сварки щодо нього цьому заважають. PinchukArtCentre розробив багато цікавих мистецьких програм для дітей, школярів, студентів і є єдиним в Україні цікавим освітнім центром з сучасного мистецтва, орієнтованим на молодь. На жаль, він не має яскравого музейного приміщення і невелика площа заважає йому реалізувати нову економічну модель некомерційної інституції: відкрити, наприклад, книжкову крамницю з сучасного мистецтва, сувенірну лавку.

Національний художній музей України розробив багато просвітницьких програм для всіх верст населення, і особливо цікаво організовує заходи щодо виставок сучасного мистецтва,

які мають широкий суспільний резонанс. Наприклад, виставка сучасного мистецтва «Ідентичність. За завісою неоднозначності» (19.03-22.05.2016) скандинавських і прибалтійських держав спільно із Україною та багато заходів із обговорення сучасної ідентичності сприяють більш осмисленому і якісному існуванню кожного із нас, розвитку суспільства в позитивному напрямі загалом.

Чи є потенційні глобальні культурні проекти в Україні, такі як, наприклад, скандинавський дизайн Jysk, Ikea, які пропагують національні цінності: любов до природи, простоту, функціональність мислення. На нашу думку, це, насамперед, культурний і екологічний туризм із урахуванням того, що Україна для Європи ближче і безпечніше ніж Єгипет, Ізраїль, Арабські держави. Культурний – оснований на цінних артефактах трипільської культури, скіфського золота, архітектурних пам'яток XI-XVII ст., історії особистостей, що відомі всьому світові: О. Довженко, М.Гоголь, С. Корольов, К. Малевич. Екологічний – пов'язаний з унікальними лісовими, озерними, річними ландшафтами, м'яким кліматом, українською кухнею, смачними продуктами та змінами в структурі екологічно-раціонального протейнового харчування, про що ми писали вище, які знімають такі проблеми як хвороби тварин, додавання в їх харчи антибіотиків та інших харчових добавок, некорисних для людини.

Не менший потенціал регіонального культурного туризму. Закарпатський регіон із своєрідними етнічними і мистецькими традиціями, лікувальними можливостями термальних і мінеральних джерел. Прикарпатський регіон із центром в Івано-Франківську, який отримав фінансування від ЄС на декілька проектів завдяки ініціативним арт-групам. Чернігівський регіон із православно-козацькими культурними традиціями, Полтавський регіон з традиційними мистецькими промислами.

З літа 2015 р. в Україні почала діяти Програма Європейського Союзу і Східного партнерства «Культура і креативність» (2015-2017), яка покликана ознайомити українську громаду з тими успішними культурними проектами, які діють на теренах Європи і активізувати потенціал української культури, допомогти переосмислити, яким чином потрібно позиціонувати культуру на всіх рівнях суспільства. Програма покликана забезпечити підтримку дослідженням, які могли б стати базою для культурних стратегій, направлених на стійкий гуманітарний і соціально-економічний розвиток регіонів, базою для аналізу успішних інвестицій в культуру, ретельного планування культурної політики і її подальшої реалізації. У рамках програми передбачається проведення тренінгів для формування професійних

навиків з креативної економіки, налагодження міжнародного співробітництва, експертиза [2]. Культура інновацій – це не тільки прийняття нових технологій і зміна засобів навчання, але й знання кращих культурних трендів і обмін досвідом, тому що культура не має географічних меж, кращими вважаються ті ідеї, які стають популярними по всьому світу.

У рамках європейського проекту «Культура і креативність» в Україні зараз визначені три напрями а) культура і креативні індустрії для місцевого економічного розвитку та відродження міст; б) культурне надбання як драйвер економічного зростання і соціальної інтеграції; в) культура для соціальної інтеграції, соціальних інновацій та міжкультурного діалогу [2].

Програма спрямована на розвиток лідерства у галузі культури, створення креативних спільнот. Креативність визначена як основний елемент в національній економічній моделі України, і перший етап в її формуванні пов'язаний з таким напрямом креативної індустрії як хаби, фріспейси, арт-простори, коворкінги, які використовують свою площу і інфраструктуру для нетворкінга, організації і бізнес-розвитку у сфері культури і творчих індустрій. Зараз в Києві функціонує більше 10 коворкінгів. З 26 січня 2016 р. функціонує в Музеї історії Києва проект Cultprostir Hub, ціль якого перевтіляти музейний простір у сучасний культурний центр. У рамках концепції хаба почали діяти клуби з вивчення іноземної мови, школа журналістики, організовуватимуться виставки, презентації суспільних ініціатив, планують створити документально-політичний театр.

Україна як найбільша країна східноєвропейського регіону, що розташована на історичних перехрестях, з розвинутою інфраструктурою, свободою у художній сфері має чудові шанси розвивати креативну економіку, ядром якої є креативний клас, що використовує творче начало, створює продукт, або послуги за рахунок інтелектуальної власності. Креатив в економіці не тільки зміцнить Україну економічно і збільшить кількість робочих місць, але й сформує самостійних і відповідальних громадян.

Використані джерела:

1. Джон Хокінс. Креативная экономика. Как превратить идеи в деньги / Дж. Хоккинс. – М., 2011. – 256с.
2. Програма Європейського Союзу и Восточного партнерства «Культура и креативность» [Електронний ресурс] // Режим доступа: <https://www.facebook.com/culturepartnership/>
3. Tom Kelly, David Kelly Creative Confidence: Unleashing the Creative Potential Within Us All. – Crown Business, 2013. – 288 p.